

Historien bakom några populära bär- och fruktsorter

Det blåa plommonet Sinikka och hallonsorten Mauri makea är väl kända bland både odlare och konsumenter. Båda sorterna utvecklades i slutet av 1900-talet på forskningsstationen i Pälkäne. Maurin makea valdes ut för att det buskiga växtsättet inte kräver extra stöd, Sinikka för att plommonet mognar tidig-

Sinikka är självpollinerande och ger medelstora, saftiga plommon.

På forskningsstationen fanns, förutom äppelodlingen med cirka 600 träd, också en stor körsbärs- och plommonodling, där det gjordes pollineringsforskning innan sorterna fick gå ut i handeln. Körsbären var huvudsakligen surkörsbär och av dem fanns 78 olika kloner. Utöver plommon fanns också krikon och päron, även om päronsorterna inte gick ut i handeln på 1990-talet.

De olika lokala sorterna hade samlats in från gamla trädgårdar och planterades för jämförande studier på 1980-talet. På basen av de här studierna valdes sedan de sorter som passade bäst för oldares och hemträdgårdarnas behov.

Träden förökades då på egen rot för att de inte skulle drabbas av vinterskador av snö eller kyla.

Tidiga Sinikka

Den inhemska sorten Sinikka släpptes ut i handeln 1989.

Sinikka var den tidigaste sorten i försöksodlingen i Pälkäne. Den mognar vanligen sista veckan i augusti och hinner plockas innan nattfrost börjar i september. Plommonet är smakligt och kärnan lossnar lätt. Sinikka har troligen uppstått i Väinö Häkkinens trädgård i Leivonmäki, som en korsning mellan vanliga plommon och krikonsorter. Efter att sorten blivit godkänd för försäljning började man mikroföröka den i Laukas och den gick bra åt i plantskolorna.

Den första skörden kommer vanligen fjärde året efter plantering och skörden är relativt jämn från år till år. Det är vanligare med stora variationer i skörden här i norra delarna av fruktträdens odlingsområde.

Plommonträd bör beskäras så att de klarar av att bära upp skörden. Trädet kan också glesas ut inuti. Det är bra att göra

dessa beskärningar i augusti för att trädet inte ska blöda. På våren rekommenderas kartgallring om det ser ut att bli mycket skörd och små frukter. Bevattning är också viktigt för att få större frukter.

Sinikka är inget jättepommon och kärnan är medelstor. Det mjuka skalet tillåter inte hård hantering och lagerhållbarheten är dålig. Plommonen är smakliga och mjuka. Vid frost måste man vara uppmärksam för kalla nätter får skörden att falla ner.

Vid pollineringsförsök försäkrade man sig om att Sinikka är tillräckligt självpollinerande för att klara sig utan andra pollinerare. Det är viktigt att inte gödsla för mycket. I synnerhet om trädet får för mycket kväve leder det ofta till att blomknopparna blir färre.

Röda söta Mauri

Hallonsorten Maurin makea (*Rubus idaeus* L.) har uppstått på forskningsstationen som en spontan korsning mellan gamla sorter av trädgårdshallon och områdets vildhallon på 1960-70-talen.

Forskningsstationens chef Mauri Takala valde på 1980-talet ut exemplar som mikroförökades och planterades för att jämföras med kloner av sorten Ottawa. På basen av det första försöket valdes fyra kloner ut för ett nytt försök, alla dessa hade kvar vildhallonens arom och buskiga växtsätt.

En av dessa kloner registreades senare som "Maurin makea" (Mauris söta). Trädgårdshallon blir i allmänhet 1,5-2 m höga beroende på beskärning. Maurin makeas växtsätt är buskigt, plantorna blir cirka en meter höga och skjuter riktigt med rotskott. Årskotten bör kortas av vid ca 0,5 meter om man vill understryka det buskiga växtsättet. En fördel med buskigheten är att skörden blir större och att plantorna sällan behöver stöd, till skillnad från andra odlade hallon. Rekommenderat antal skott är 10-15 per radmeter. I praktiken används alltid stöd i dagens odlingar, även om det ursprungligen var meningen att välja just en sådan klon som klarar sig utan stöd.

Vid vägningar i Pälkäne vägde 100 stycken bär av Maurin makea mellan 200 och 290 gram, det samma som jämförelsesorten Ottawa. Skörden av Maurin makea var jämförbar med andra odlade sorter. Medelskörden för Ottawa var på 1980-90-talet 1,7 ton/ha.

Under försöksstationens tid odlades alla hallonsorter på friland. Tunnlarna har kommit med i bilden först senare. De togs i bruk först i Skottland 2006 av rädsla för fågelinfluensan. Brittiska handelskedjor vägrade köpa in hallon från Skottland då de odlades utomhus, av rädsla för smitta.

Korsningarna med vildhallon började kallas buskhallon för att beskriva klonernas växtsätt. Båret är medelrött, lite längre än

sin bredd, fastare än vildhallon och lossnar lätt. Smaken är mycket söt och aromatisk. Det är fjolårskotten som bär frukt i juli. Också denna sommar har det funnits bär av Maurin makea i handeln och kvaliteten har i huvudsak varit bra.

Namnet Maurin makea fick sorten för att hedra Mauri Takalas arbete med förädlingen efter hans död, på initiativ av författaren till den här artikeln.

Körsbäret Huvimaja

Körsbäret Huvimaja (Lusthus) är den tredje sorten som är hemma från forskningsstationen i Pälkäne. Körsbärsträdet växte i den gamla parken vid Myttälä herrgård, där största delen av planteringarna var från 1800-talet. I parken fanns också ett lusthus, på finska Huvimaja, och det var efter det som artikelförfattaren gav sorten namn. Sorten är en klon av amarell-typ.

Desto närmare vet man inte hur körsbärsträdet har kommit till parken. Men det antas vara i samma ålder som den övriga vegetationen.

Båret är ett klarrött, sötaktigt surkörsbär, vars moderträd har klarat många hårda vintrar. Skörden är svår att uppskatta, men huvudmålet var att hitta sorter som är dekorativa och kanske också lämpliga för hushållsbruk. Moderträdet växer i odlingszon två i Pälkäne.

Forskningsstationen i Pälkäne

Naturresursinstitutet Lukes föregångare, MTT hade ett omfattande nordiskt klonarkiv (genbankssamling) vid forskningsstationen i Pälkäne. Dessutom fanns där en samling bär- och fruktväxter som var ett resultat av samarbetet mellan forskningsstationens chef Mauri Takala och chefen för Tervetaimiasema i Laukas, Marjatta Uosukainen. Forskningsstationen i Pälkäne låg på ett mycket bra ställe, på en udde mellan två stora sjöar, Mallasvesi och Roine. Klimatförhållandena gjorde att området låg i odlingszon två, trots att omgivningen hörde till zon tre.

Forskningsstationen stängdes 2004 då MTT måste spara. Nästan alla de nationella forskningsstationerna som grundades på 1920- och 30-talet har gått samma öde till mötes. De äldsta stationerna fanns i Karila i ST Michel och Myttälä i Pälkäne.

Exakt hur och varifrån moderträdet kommit till parken där det hittades är oklart, men Huvimaja har visat sig vara en väldigt vacker och vinterhärdig sort.

Text och foto: Marja Aaltonen, Forskare vid Naturresursinstitutet

Mer informationen hittas bland annat i följande utgåvor och genbanksmaterial:

Uosukainen, Marjatta; Palonen, Pauliina; Aaltonen, Marja. 1993. Prunus-projekt: Tavoite oloihimme sopeutuvat luumut ja hapankirsikat. Koetoiminta ja käytäntö 50 30.11.1993: p. 36
Uosukainen, Marjatta; Aaltonen, Marja. 2006. Luumut, kriikunat ja kirsikat - Prunus L.. In: Suomen kansallisten kasvigeenivarojen

pitkäaikaissäilytysohjeet : Hedelmä- ja marjakasvit.

Aaltonen, Marja; Antonius, Kristiina; Uosukainen, Marjatta. 2010. Kirsikoiden geenivarakokoelman valinta fenotyypisten havaintojen ja DNA markkerien avulla. In: Maataloustieteen Päivät 2010, 12.-13.1.2010, Viikki, Helsinki: esitelmät, posterit / Toim. Anneli Hopponen. Suomen maataloustieteellisen seuran tiedote 26: 4 p.